

ונאמר עוד, שאחר שראינו כח ההשכלה מתקיימת במלאכים בזולת הכוחות האחרות, וראינו כח הצמיחה וכח החיונית נפסדות בפני עצמן בצומח ובב"ח, שפטנו שהאדם שבו שתייהם שאף אם יעדרו כחות חמריות להעדר הכלי לא יפסד הכח השכלי בהפסד הכח החיוני, כמו שלא יפסד החיוני בהפסד כח המגדל כמו שהבאתי בראיה הד'. ואף שהד' ראיות שהבאתי למעלה הם ראיות בפני עצמן ולא מתורת כלי, עכ"ז הטעם לכולם העיקרי הוא לפי שאין לנפש כלי. וזאת הראיה הה' היא ראיה בפני עצמה שהיא שאין לה כלי. ששאר הראיות אע"פ שלא נכנס בתורת כלי, היו מספיקין להשארת הנפש כמו שראית למעלה, שלא אמרנו בשום אחת מהן טעם לכלי. וזאת הראיה הה' היא מטעם כלי. שמאחר שאין לה כלי אף שיפסד הכלי לא תפסד היא. פירוש אף שתפסד המוח, שהוא כמו כלי לא יפסד המושכל ולא הנפש. שהמושכל אי אפשר שיפסד שאין לו סבות ההפסד. והשכל, אחר שיש לו התלות בדבר קיים לא יפסד בהפסד הגוף, אלא יתדבק בדבר קיים שהשכל, במה שנשמע אל השם לעשות רצונו. שבוה ישוב במדרגת המלאכים, שעיקרי שלימותם הוא מצד שנשמעים אל ה'.

ועוד ראיה, שאין קיום [א84] הנפש תלוי בגוף כשאר כחות גשמיות אלא בהפך. שהרי השכל יתחזק אחר ארבעים שנה בהחלש הכחות הגשמיות. א"כ אין הנפש תלויה בגוף, שאם תלויה בגוף כשיחלש הגוף היה ראוי שתחלש הנפש. וראיה זאת בכלל הה', פירוש שהיא מתורת כלי אלא שהראיה שאינה בכלי בוו מחולפת מהראשונות.

וזה יובן היטב, כשנשאל למה נקראת הנשמה בחמשה שמות.⁴⁶ נשמה, רוח, נפש, חיה, יחידה. תשובה, נוכל להשיב לשאלה זו כפי המקום וכפי הזמן. כפי המקום פירוש מקום הגוף. נשמה נקרא הכח המנהיג המוח וכל הראש, שנאמר,⁴⁷ חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו. חיה, הוא הכח המנהיג הוושט וכלי הנשימה. לפי שהמזון נותן חיות לגוף ומי שאינו אוכל ימות. ואז"ל⁴⁸ שקבעו הזכרת גשמים במחיה מתים לפי שהגשמים הם חיים לעולם. א"כ ראוי שתקרא זאת חיה שנותנת חיים לגוף וגם כלי הנשימה שהוא הקנה ששואף בו הרוח לקרר הלב וכל הגוף, ואם לאו מיד ימות אם הרוח שמבחוץ יעצר ולא יתנשם. וא"כ השם האמיתי בזה הוא חיה, לפי שנותן חיים לכל הגוף. יחידה הוא הכח המנהיג הידים, כמו שאומר החוקר בספר ב"ח,⁴⁹ שהאדם ניתן לו כלים כוללים כמו הידים לכל כלי זין שיקח. ולב"ח יתנו לו כלים פרטיים, כמו לשור הקרניים, ולכלב השניים, ולאריה הצפרניים, ולחומט הקוטא שהיא לה כמגן. אבל לאדם ניתנו לו כלים כוללים. וא"כ הכח המנהיג הידים היא יחידה באדם, שאין כוללת זאת הנפש לב"ח אלא היא יחידה באדם ולזה נקראת יחידה. ורוח הוא הכח המנהיג תוכן כל הגוף והיא בלב, ששולח רוח לכל האברים

46 בראשית רבה יד, ט; דברים רבה ב, לו. וראה להלן הדרוש העשירי.

47 ישעיה ב, כב.

48 ברכות לג ע"א.

49 אריסטו, מבחר מן החיבורים בכיולוגיה, מהד' י' לורן, תרגם נ' ברי, ירושלים, תשל"ד, על

החלקים המבניים, ספר ד, עמ' 219.

ראשיים ולכל הגוף כמו שכתוב [ב84] בחכמה. וז"ש דניאל⁵⁰ אתכרית רוחי אנא דניאל בגו נדנה. פירוש שהרוח הוא בכל הגוף בכללו כמו החרב בנדנה. נפש הוא הכח המנהיג לרגלים מלשון פושו וסגו⁵¹ פירוש שבא מהמוח החוש והתנועה בכל הגוף עד הרגלים שהם עיקר לתנועה. ולפי שזה הכח הוא בכל הגוף ועיקר התנועה ברגלים, נקרא כח המנהיג לרגלים נפש, אף שהוא בכל הגוף בכללו. ונ"ל שלפי שזה הכח כולל יותר משאר הכחות. לכן נקרא נפש לפי שכל הגוף בכללו מתנועע, ובכולו חוש שאף שהרוח הוא בכל הגוף נושא שלו הגוף או הדם אבל התנועה הגוף עצמו מתנועע כולו. כנ"ל בזה הכח. ולפי שהאדם אינו שלם אלא באלו הה' נפשות, וכשישנן כל החמשה הוא שלם, לפיכך צוה השי"ת בבכורות שהלוי בא תחתיו, שישלם ישראל תחתיו ה' שקלים כנגד אלו הה' נפשות. וזה בסדר ויקח קורח שנאמר,⁵² ופדיו מן חרש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא. וזהו פדיון בכור שחייב כל אדם לפדות בנו בכורו. וזה הפשט באלו הה' שמות והוא כפי מקום הגוף.

אבל הקבלה מפרש אלו החמשה שמות כפי הזמן. פירוש שאלו הה' שמות אינם רק לנפש א' בלבד, ונקראת בה' שמות כפי שנות האדם. והוא שאומר המסרת שנשמה יאמר בתחלת שנות האדם, שאין לו מעלה אלא הנשימה לבד. ולזה נקראת נשמה, מלשון התנשמות. כאדם שהיה בבית הסהר ותכף שיצא תקרא נפשו נשמה. וז"ש במעשה בראשית⁵³ ויפח באפיו נשמת חיים. הרי שמיד כשנפחה באפו נקראת נשמה. ולזה אמר אליהו לחביריו הישישים ממנו, אמרתי ימים ידברו וכו', אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם.⁵⁴ פירוש, [א85] לא הזקנה דבר ולא הימים רבים, אלא מיד כשהתינוק יש לו נשמה מיד ראוי לדבר, כמוני היום שאני צעיר לימים⁵⁵ ולי יש נשמה מצד קטנותי. וזה השם יש לנפש בעוד שהיצר הרע לבדו שולט עליו, והוא בעשרה שנים הראשונים. ואחר עבור ימי הזעם שהם ה' שנים הראשונים, בא לגוף ילד מסכן וחכם⁵⁶ וברוח שפתיו ימית רשע⁵⁷ ואז נקרא רוח.

אחר עבור ה' שנים הראשונים ועד שהוא בן עשרים שנה, שבאלו ה' השנים יש לו יצר טוב שלוחם עם יצר רע, שמצא אותו בגוף מיום שנולד האדם. ולזה אמר שלמה המלך ע"ה⁵⁸ רוח איש יכלכל מחלהו. פירוש, שהרוח שבאיש, והוא נשמתו שנקראת רוח כשהוא מבן עשרה עד עשרים, לוחם ביצר הרע כמו שלוחם הרוח

50 ז, טו.

51 עפ"י עבודה זרה ד ע"א.

52 במדבר יח, טז.

53 בראשית כ, ז.

54 איוב לב, ז-ח.

55 עפ"י איוב לב, ו.

56 קהלת ד, יג.

57 ישעיה יא, ד.

58 משלי יח, יד.

החיוני עם החולי, ומכלכל גופו ואיבריו ובא להצילם מיד האויב. ולזה אמר הנביא⁵⁹ ואני זאת בריתי אותם, שהיא התורה. ומשכון יש בידי על התורה שנתתי להם, והוא הרוח. שכשנקרא רוח, חייב במצות ובברית התורה שהוא עד כ'. ובאלו הי' שנים הראשונים אין יש מנוחה לנפש, פירוש ליצר הטוב, שעדין אין בו יצר טוב. וגם בעשרה שניים אין יש מנוחה לנשמה שלוחם היצר הרע עמה.

אבל כשיצא מאלו הב' זמנים שהם עשרים שנה, מצא נפשו מנוחה ולכן נקראת נפש. ר"ל מנוחה ונופש. כמו שאמר⁶⁰ נפש ברכה תדשן. ואמנם נפש רשע אותה רע, שכל א' מושך כוחותיו להנהגת נפשו. וזו"ש⁶¹ נפשי אויתך בלילה. וזהו מבין עשרים שנה עד שלושים. באלו הי' השלישיים נחה שקטה ממלחמה הגדולה של יצר הרע, שהוא מבין י' עד עשרים. אמנם באלו העשרה השלישים, שהם מבין כ' עד שלושים, לא הספיק להחיות נפשו ברוב המצות המחיים נפשותינו. שאף שנחה [ב85] המלחמה העצומה מעשרים עד שלושים לא עשה מצות כראוי.

לכן אחר שעברו השלושים עד ארבעים נקרא נפש ישראל חיה ואומות העולם נקראים מתים יען לא החיו נפשותם. וכן הוא אומר⁶² ואתה חלל רשע. והצדיקים נקראים חיים שנאמר⁶³ ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום. וכן הוא אומר⁶⁴ ובניהו בן יהוידע בן איש חי וכו'. ואז"ל⁶⁵ מכאן שהצדיקים במיתתן נקראים חיים. ולכן נקראת הנפש חיה משלושים ואילך עד שהוא בן ארבעים. כמו שאמר במעשה בראשית⁶⁶ ויהי האדם לנפש חיה. פירוש בתחילה היא נקראת נשמה ורוח, אבל אח"כ קו לקו⁶⁷ עלה האדם במעלה שהשיג ב' מעלות אחרות נפש וחיה, וזו"ש ויהי האדם לנפש חיה. וכן אמר דוד המלך ע"ה, רומז למעמד הר סיני הנותנת לישראל חיים נצחיים, שנאמר⁶⁸ חיתך ישבו בה. וכן הוא אומר⁶⁹ חיים וחסד עשית עמדי, וזה עד מ' שנה. ובאלו השנים שהוא מבין שלושים עד ארבעים, אף שעושה מצות רבות, עדיין יש לו חמדה בעניני העולם באופן שמערב תאות החומר עם תאות השכל. אלא שמגביר יצר טוב על יצר רע. אמנם עדיין יש ערוב ב' היצרים עד שהוא בן ארבעים.

59 ישעיה נט, כא.

60 משלי יא, כה.

61 ישעיה כו, ט.

62 יחזקאל כא, ל.

63 דברים ד, ד.

64 שמואל ב כג, כ.

65 עפ"י חולין ז ע"ב. וראה גם: דברים רבה, וזאת הברכה א, ז; תנחומא, וזאת הברכה ז, א;

קהלת רבה ט, ד.

66 בראשית ב, ז.

67 עפ"י ישעיה כח, י.

68 תהלים סח, יא.

69 איוב י, יב.

אבל כשכבר עברו הארבעים והלאה עד יום מותו, כבר עזב מחמדי תכל. שכן ארבעים לבינה,⁷⁰ ונשארה נפשו יחידה בלא עירוב יצר הרע. ולכן מארבעים ולמעלה נקראת הנפש יחידה. ולזה אמר דוד המלך ע"ה⁷¹ הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי. פירוש, בשנים שנקראת נפש, אפילו מהדומם צריך לשמור את נפשי, והוא החרב שהוא דומם. לפי שעדיין לא נשלמה במעלותיה. אמנם יחידתי השלימה, אינה מפחדת מהדומם ומהצומח, שהיא תמלט מהם בחכמתה. אמנם מיד הכלב עז פנים, צריך אתה לשמרה, וז"ש מיד כלב יחידתי.

ואלו הה' מעלות הם כנגד חמש [א86] אורים הנאמרים ביום ראשון של בראשית, וכנגד חמשה חומשי תורה, וכנגד חמשה ספרים שבספר תילים. ורמז להם והם תוכו לרגליך ישא מדברותיך,⁷² ראשי תיבות תלים וסמך ליה תורה צוה לנו.⁷³

ולזה רמז בעל המסרה באמרו שיש חמשה פעמים ונפשי. א', ונפשי נבהלה מאד.⁷⁴ ב', ונפשי אשר פדית.⁷⁵ ג', ונפשי תגיל בה.⁷⁶ ד', ונפשי יודעת מאד.⁷⁷ ה', ונפשי אשים בכפי.⁷⁸ כנגד עשרה שנים הראשונים אמר ונפשי נבהלה מאד. לפי שאז יש לה בהלה גדולה מאוד, לפי שעדיין לא בא יצר הטוב, והיא מבוהלת וממתנת מאד, לומר אימתי תבא היצר הטוב. וכנגד העשרה שנים השניים, שכבר הגיע יצר הטוב, אמר תרננה שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית, מיד יצר הרע. שהיה עד עתה יחיד אדון כל הגוף, צר ואויב לי, ופדיתני ממנו, שכבר בא מערער עליו. כנגד העשרה שנים השלישיים, אמר ונפש תגיל בה. לפי שבשנים השניים אין יש גילה לנפש מצד המלחמה הגדולה, וגם אינה יודעת מי תנצח. אבל מעשרים עד שלושים תגיל בה' שנצחו.

אבל עדיין לא הגיעה לידיעה ולבינה, רק שהוא מתדבק במצות מצות אנשים מלומדה. ולזה אמר כשיהיה מבן שלשים עד ארבעים ונפשי יודעת מאד. ר"ל כבר עלתה למעלת הידיעה והבינה כמ"ש בן ארבעים לבינה. ואחר שעברו הארבעים עד יום מותו שהיא יחידה, אמר עליה ונפשי אשים בכפי. כלומר לעבוד את ה', ואף אם נוטלין את נפשו יעבדנו. וכנגד זה יש ה' פעמים ברכי נפשי והמשכיל יבין להשוותם. כך שמעתי מפי המסרה.

ולי יצחק נ"ל, שיותר טוב לתת השנים באופן אחר. הזמן הראשון עד י"ג [א86] שנים, שעד שם אינו חייב במצות. לזה אמר ונפשי נבהלה מאד וכו' ונקראת נשמה. והזמן הב' שהוא מבן י"ג עד סוף שני הגדול שהוא עד כ"ה שנה. שאז מבן י"ג

70 אבות ה, כד.

71 תהלים כב, כא.

72 דברים לג, ג.

73 שם, ד.

74 תהלים ו, ד.

75 שם עא, כג.

76 שם לה, ט.

77 שם קלט, יד.

78 איוב יג, יד.